

Tiina Astola: Oikeudenhoidon uudistamisohjelman täytäntöönpano

Julkaistu 13.2.2014

Kaikkialla valtionhallinnossa on käynnissä laajoja uudistuksia. Oikeusministeriölle hallituksen rakennepoliittisen ohjelman täytäntöönpanossa uskotut tehtävät rajoittuvat valtioneuvoston tasoon eivätkä kajoa oikeudenhoitoon. Mutta meillä on oma rakenneohjelmamme eli viime kesän alussa valmistunut oikeudenhoidon uudistamisohjelma, jolla pyrimme varmistamaan hyvän oikeusturvan, kun oikeudenhoitoon kohdistuu vuodesta 2015 lähtien merkittäviä säästöjä.

Vielä emme kuitenkaan tiedä, päättääkö hallitus maaliskuun kehysriihessä lisäsäästöistä jo aiemmin sovittujen 5 miljardin lisäksi. Viime päivien tiedot ovat olleet ristiriitaisia.

Lausuntokierroksella uudistamisohjelman 57 hankkeeseen suhtauduttiin pääosin myönteisesti, vaikka sitä pidettiin enemmän säästö- kuin uudistamisohjelmana. Voimakkain kritiikki kohdistui ohjelman visioon siitä, että käräjäoikeuksien määrää tulisi edelleen vähentää noin puoleen.

Uudistusohjelman hankkeista valmistelussa on jo yli puolet. Viime vuoden puolella annettiin kaksi hallituksen esitystä (asiantuntija-avusteisen huoltoriitamenettelyn laajentaminen koko maahan ja syyteneuvottelumenettely).

Tämän vuoden aikana on tarkoitus antaa seitsemän esitystä. Ne koskevat jatkokäsittelyluvan soveltamisalan laajentamista hovioikeudessa, hallintoasioiden muutoksenhaun yhdenmukaistamista, oikaisuvaatimusjärjestelmän käyttöalan laajentamista, lautamiesten määrän vähentämistä käräjäoikeuksien kokoonpanoissa, velkajärjestelyn yksinkertaistamista ja kirjallisten tuomioiden laatimisen keventämistä. Suuria ja pieniä esityksiä, jotka kaikki ovat kuitenkin tarpeen, jotta oikeudenhoidon toiminta voidaan turvata.

Rakennuudistuksista toteutuvat huhtikuun alussa Kouvolan ja Itä-Suomen hovioikeuksien sekä Kouvolan ja Kuopion hallinto-oikeuksien yhdistyminen. Aikaisintaan seuraavan hallituksen ohjelmassa linjataan tuomioistuinverkoston muita uudistuksia ja tällä kaudella käräjäoikeusverkostossa edetään vähentämällä sivukanslioita ja istuntopaikkoja. Syyttäjänvirastoja on vuoden alusta ollut kaksi vähemmän, kun perustettiin Sisä-Suomen syyttäjänvirasto yhdistämällä Keski-Suomen ja Pirkanmaan syyttäjänvirastot ja lakkautettiin Kanta-Hämeen syyttäjänvirasto. Ulosoton rakennuudistushanketta valmistelevalle työryhmän määräaika puolestaan päättyy tämän vuoden lopussa.

Olemme tottuneet Suomessa siihen, että tuomioistuinten toiminta on oikeudenkäyntien osapuolille lähes ilmaista. Tuomioistuinten kuluista katetaan maksuilla vain n. 13 %, kun vastaava luku muualla Euroopassa on keskimäärin n. 30 %. Ministeriö on nyt oikeudenhoidon uudistamisohjelman mukaisesti asettanut työryhmän miettimään, voitaisiinko tuomioistuinten kuluista kattaa aiempaa enemmän maksuilla oikeusturvaa kuitenkin vaarantamatta. Maksut voivat myös ohjata harkitsemaan esimerkiksi muutoksenhaun järkevyyttä.

Oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa lasketaan paljon sähköisen toiminnan kehittämisen varaan. Tällä hetkellä suurin ja merkittävin tietohallinnon hanke on siirtyminen asioiden sähköiseen käsittelyyn yleisissä tuomioistuimissa ja syyttäjänvirastoissa. Syyttäjien ja tuomioistuinten asian- ja dokumentinhallintajärjestelmää eli AIPAA kehitetään yhteistyössä poliisin vastaavan VITJA-hankkeen kanssa. Tänä keväänä on tarkoitus päättää ensimmäisen osuuden toimittajasta.

Olemme ministeriössä viime vuosina – valitettavasti kantapään kautta – oppineet, kuinka tärkeää on kehittää itse toimintaa ja käyttää siinä apuna tietohallintoa eikä päinvastoin. Nyt hanke rakentuu sille, että oikeudenhoidon ammattilaiset ovat kehittämässä menettelytapoja, joihin etsitään tietoteknisiä ratkaisuja.

Iso kokonaisuus, johon oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa vain viitataan, on oikeudellisen neuvonnan ja avun varmistaminen väestön ikääntyessä, syrjäseutujen tyhjentyessä, asianajopalvelujen siirtyessä kasvukeskuksiin ja valtionhallinnon palvelujen sähköistyessä. Meidän on selvitettävä, miten kansalaisille voidaan antaa päteviä oikeudellista neuvontaa ja apua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Paljon on jo valmisteltu, mutta lisää päätöksiä ja valmistelua tarvitaan. Tärkeintä on silti tehokas täytäntöönpano.